

А. М. Бабенко,

докт. юрид. наук, проф., декан
факультету підготовки фахівців для
органів досудового розслідування
Одеського державного університету
внутрішніх справ

РЕЦЕНЗІЯ

**на монографію І. Б. Медицького «Наслідки злочинності в Україні:
теоретичні і прикладні аспекти» (Івано-Франківськ, 2020)**

Створення в Україні громадянського суспільства та розбудова демократичної правової держави із ринковою економікою вимагають ефективної протидії одному із негативних супутніх соціальних феноменів – злочинності. Не зважаючи на те, що наслідки злочинності визначають систему боротьби із нею, вони практично й досі залишаються малодослідженими. Відсутні комплексні, системні напрацювання вказаної проблематики, а існуючі обмежені рамками кримінологічної характеристики тієї чи іншої групи/підгрупи злочинців. І це при тому, що потреба у такому пізнанні не вимагає якоїсь «посиленої» чи «спеціальної» аргументації. Чітке бачення наслідків злочинності дасть можливість забезпечити підґрунтя для розробки політики, планування и програмування, а також розподілу ресурсів у рамках системи кримінального правосуддя, а також і у інших пов'язаних областях. Воно може бути використано для досягнення ряду завдань, не останніми з яких являється перегляд існуючого кримінального законодавства, з тим, щоб скоротити розрив між останнім та соціальною дійсністю. Це може потягнути за собою процеси декриміналізації одних актів і криміналізації інших, які визнаються особливо небезпечними для суспільства. Тому звернення І. Б. Медицького до пізнання теоретичних і прикладних аспектів наслідків злочинності як одного із важливих її параметрів, не викликає жодних сумнівів та заслуговує на підтримку.

Робота характеризується вдало обраною структурою, яка є логічно побудованою, зумовлена поставленими метою та завданнями дослідження, його

об'єктом і предметом, відповідає логіці наукового пошуку. Обраний напрям дослідження узгоджується з Концепцією розвитку кримінологічної науки в Україні на початку XXI століття, схваленою Координаційним бюро з проблем кримінології Національної академії правових наук України у 2002 р.

Результати монографії будуються на достатній для дослідження такого рівня методологічній базі. Робота характеризується застосуванням дослідницьких методів сучасної теорії пізнання, у тому числі таких, як метод діалектичного аналізу, системно-структурний, формально-логічний, статистичний та ін. Не викликає заперечень і ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у монографії та їх достовірність, оскільки вони ґрунтуються на солідній емпіричній базі та підкріплюються чисельними теоретичними надбаннями не тільки кримінологічної науки, а й кримінального права, кримінального процесуального права, кримінально-виконавчого права, юридичної психології, соціології, економіки. Висновки та рекомендації ґрунтуються на відповідних узагальненнях кримінальної статистики та судово-слідчої практики, результатів законотворчої та законопроектної роботи, правової публіцистики, довідкових видань.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що монографія є першим в Україні кримінологічним дослідженням, у якому комплексно розглядаються фундаментальні питання проблематики наслідків злочинності. Представлені автором концептуальні положення, висновки, рекомендації загалом мають наукову цінність, є новими для кримінологічної науки або наділені істотними ознаками новизни. Отримані автором результати та сформульовані висновки можуть бути використані для подальших досліджень загальнотеоретичних проблем вивчення показників злочинності як важливої складової предмету кримінологічної науки.

Схвалення заслуговує система та глибина опрацювання автором концептуальних засад наслідків злочинності. Ми підтримуємо позицію, що сучасна кримінологічна доктрина потребує формування нового різновиду кри-

мінологічної теорії – консеквенціології злочинності (від лат. – *consequentia* – наслідок та дав.-грец. *λόγος* – вчення), із відповідним дослідницьким інструментарієм. Доволі вдалим видається авторське визначення категорії «наслідків злочинності» як абсолютної сукупності підсумкових змін, переважно негативного змісту, – генерованих злочинністю для особистості, суспільства, держави (безпосередні наслідки); а також вимушеної реакції останніх на факт її існування та розвитку, втіленої у затратах на організацію боротьби зі злочинністю та запобігання злочинним проявам (опосередковані наслідки). До беззаперечного позитиву можна віднести виконане узагальнення та систематизацію класифікаційних схем наслідків злочинності, які запропоновано розвинути за рахунок: критерію змісту (характеру) – шляхом додаткового обґрунтування політичних, економічних, ідеологічних, соціальних та особистісних наслідків злочинності; регіонального критерію – шляхом виокремлення міжнародних наслідків злочинності; появи перспективних (прогнозованих) наслідків злочинності. Науково необхідним виявилось опрацювання міжнародно-правовому досвіду зарубіжного пізнання наслідків/ціни злочинності, зважаючи на те, що такого роду дослідження за кордоном провадяться протягом уже тривалого часового періоду.

Перспективним у плані визначення обсягу втрат у людському потенціалі держави є з'ясування у рамках проведеного дослідження рівня кримінальної смертності в Україні (насильства у вигляді протиправного позбавлення життя, спричинення тілесних ушкоджень; криміногенних наслідків: автомобілізації; виробничого травматизму, пожеж, аварій та катастроф техногенного характеру; наркотизму та алкоголізації населення. суїцидальної поведінки). Для більш повноцінного бачення проблеми, у розрізі оцінки матеріального еквіваленту фізичної шкоди здоров'ю громадян, автором обчислено середній показник затрат закладів охорони здоров'я на стаціонарне лікування потерпілих від злочинів осіб. До авторської вибірки потрапили ті різновиди фізичної шкоди у вигляді тілесних ушкоджень, медичний критерій визначен-

ня яких дає можливість з'ясувати кількість затраченого на лікування часу та забезпечити максимально наблизений (у т. ч. і у нормативному відношенні) розрахунок «вартості» здоров'я людини у грошовому значенні. Використання рівневого підходу дало можливість автору здійснити аналіз та характеристику нематеріальних наслідків злочинності на: 1) індивідуальному рівні (посттравматичні і душевні розлади потерпілих від злочинів фізичних осіб; ділова репутація юридичних осіб, якій завдана шкода у результаті злочинної поведінки); 2) суспільному рівні (страх перед злочинністю; звикання до злочинності; кримінальна субкультура тощо); 3) державному рівні («криза довіри» до органів кримінальної юстиції; зниження міжнародного іміджу держави).

З огляду на триваючий в Україні збройний конфлікт міжнародного характеру особливо хотілося б відмітити кримінологічну оцінку автором його наслідків: *соціально-гуманітарних* (зниження людського потенціалу України через загибель та поранення комбатантів та цивільного населення; поява в Україні категорії внутрішньо переміщених осіб; необхідність надання психологічної та реабілітаційної допомоги жертвам збройного конфлікту тощо); *соціально-економічних* (масштабні руйнування транспортної й енергетичної інфраструктури, вивезення та руйнація промислового потенціалу Донбасу, зменшення доходів бюджетів усіх рівнів, зростання безробіття, посилення соціального напруження у регіоні); *екологічних* (небезпечні впливи на ґрунти та ландшафти, поверхневі і підземні води, рослинність і тваринний світ; збільшення ризиків виникнення аварійних ситуацій на промислових підприємствах та інфраструктурних об'єктах; неодноразові порушення роботи систем і об'єктів водопостачання та водовідведення; знищення лісових та лісозахисних насаджень тощо); *правових* (негативні тенденції злочинності проти основ національної безпеки, встановленого порядку несення військової служби (військових злочинів); пов'язаної із нелегальним обігом зброї, наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів тощо).

Позитивної оцінки заслуговує ґрунтовний огляд державного впливу на злочинність у структурі її наслідків. Автор цілком слушно обстоює позицію важливості економічного аналізу кримінально-правового законотворення, що дасть можливість більш чітко розуміти потреби у зміні кримінального закону, механізм його впливу, ресурси застосування та можливі негативні наслідки. Досліджено діяльність органів кримінальної юстиції, суду, органів пенітенціарної системи, з акцентом на їх «собівартості» для держави і суспільства; окреслено недоліки, що впливають на ефективність їх роботи та створюють додаткове навантаження на бюджет.

У роботі містяться чисельні приклади судової та слідчої практики (як національного, так і міжнародного рівня), здійснений аналіз статистичної і відомчої інформації, бюджетної звітності та результатів аудиту виконання бюджетних програм, результатів законопроектної роботи тощо. На цій основі формулюються конкретні висновки щодо кримінологічної та (або) кримінально-правової політики (протидії автотранспортним злочинам, злочинних порушень правил безпеки та ін.), існуючої практики кримінального законотворення, її кількісно-якісних показників ефективності та раціональності тощо.

Числові дані, які відбивають основні параметри наслідків злочинності в Україні, представлені у зручній для сприйняття, аналізу та перевірки результатів формі. Наведена інформація супроводжується грамотними коментарями, аналізом, мотивованими висновками й логічними поясненнями. Це свідчить про високу кримінологічну культуру автора, глибокі навички наукового пізнання, вміння працювати із великими масивами, відстежувати закономірності соціальних процесів, виділяти та візуалізувати важливі кримінологічно значимі індикатори, що найбільш точно відображають параметри досліджуваного явища та пов'язаних із ним процесів. Результати монографії підтверджують великий досвід наукової діяльності автора, професійну орієнтацію у кримінологічній науці та добру обізнаність у науковій літературі й законодавстві, що відповідає високому рівню наукової кваліфікації. Головні

висновки і пропозиції вченого ґрунтуються на достатній науковій платформі, тому нами визнаються обґрунтованими й оригінальними.

Ґрунтовна теоретична та емпірична база у своїй сукупності забезпечили всебічність та повноту дослідження, об'єктивність й достовірність отриманих результатів. У цілому монографічне дослідження І. Б. Медицького «Наслідки злочинності в Україні: теоретичні і прикладні аспекти» (Івано-Франківськ, 2020 р.) має суттєве теоретичне і практичне значення, оскільки розширює кордони наукових знань відносно такого важливого кримінологічного показника злочинності, як її наслідки. Прикладне значення полягає у тому, що сформульовані в монографії висновки й рекомендації можуть бути використані для мінімізації наслідків злочинності, у тому числі тих, які позначають реакцію держави і суспільства на факт її існування (видатки на процес кримінально-правового законотворення, діяльність органів кримінальної юстиції та суду, інститут виконання покарань у сучасних умовах).

Теоретичні й емпіричні надбання автора можуть бути використані також у навчальних курсах з кримінології, кримінального та кримінально-виконавчого права. Видання подібного роду результатів сприяє істотному збагаченню вітчизняної науки і є яскравим прикладом наукової наполегливості у прагненні до зміцнення злагоди, обороноздатності і правопорядку в країні.